

Voortgangsrapportage naleving Regeling werkzaamheden derden CBS en Beleidsregel taakuitoefening CBS

Juli 2021

Inleiding

Op 1 juli 2020 zijn de Regeling werkzaamheden derden CBS (hierna: Regeling) en de Beleidsregel Taakuitoefening CBS (hierna: Beleidsregel) van kracht geworden. De Regeling regelt kort gezegd wat het Centraal Bureau voor de Statistiek mag doen voor derden. De Beleidsregel legt vast binnen welke procedurele randvoorwaarden de in de wet op het Centraal Bureau voor de Statistiek omschreven taak uitgevoerd moet worden. Specifiek gaat het daarbij om de aanvullende statistische dienstverlening, die niet bekostigd wordt uit de algemene bijdrage van de minister van Economische Zaken en Klimaat en die het CBS uitvoert naast het basisprogramma. Deze voortgangsrapportage geeft een overzicht van de implementatie en de naleving van deze nieuwe regels voor aanvullende statistische dienstverlening door het CBS aan overheidsorganisaties en derden sinds de inwerkingtreding van deze regels. De rapportage is opgesteld door de competitive neutrality officer. De Raad van Advies van het CBS heeft de rapportage in zijn vergadering van 2 juli 2021 besproken en over de rapportage een positief advies afgegeven.

Inhoud

Inleiding 2

1. Samenvatting 4
2. Het CBS en aanvullende statistische diensten 6
3. Beoordeling van aanvragen voor het casuïstiekoverleg 7
4. Overzicht cijfers aanvullende statistische diensten 10
5. Bezwaren en formele klachten 14
6. Observaties 15
7. Innovatie en samenwerking 17
8. Aanbevelingen accountantsverslag 2020 19
9. Vervolgacties 22
10. Bijlagen 24

1. Samenvatting

Per juli 2020 zijn de Regeling werkzaamheden derden CBS en de Beleidsregel Taakuitoefening CBS van kracht geworden. De regelgeving heeft betrekking op de aanvullende statistische diensten die het CBS uitvoert. Dat zijn de statistische diensten die het CBS uitvoert voor overheid en derden buiten het basisprogramma om. Voor deze aanvullende statistische diensten rekent het CBS de integrale kostprijs. Met de regelgeving is beoogd duidelijkheid te verschaffen over de taakverdeling tussen het CBS en marktpartijen met betrekking tot aanvullende statistische dienstverlening.

Het CBS heeft het afgelopen jaar veel werk gemaakt van de implementatie van de regelgeving in de organisatie en van het zorgvuldig toetsen van verzoeken aan de regelgeving. De competitive neutrality officer is hier specifiek mee belast. Er is en wordt continu ingezet op bewustwording en kennis in de organisatie. Ook is stevig ingezet op de interne beheersing. Alle verzoeken van derden worden getoetst aan de regelgeving. Verzoeken van overheidspartijen worden bij twijfel voorgelegd aan de competitive neutrality officer.

De uitwerking van de regels heeft erin geresulteerd dat het CBS zijn werkzaamheden voor derden flink heeft verminderd. Het werk voor derden dat het CBS uitvoert, bedraagt minder dan 3% van de totale aanvullende statistische dienstverlening die het CBS uitvoert. Van het totale aantal verzoeken van derden is 38% niet overeengekomen. De financiële waarde van deze niet overeengekomen verzoeken bedraagt ruim 27% van de financiële waarde van alle verzoeken van derden die het CBS ontvangen heeft. Van de 126 verzoeken van derden die door de competitive neutrality officer zijn beoordeeld, is 33% afgewezen. De totale waarde van de beoordeelde en afgewezen verzoeken is hoger dan de totale waarde van beoordeelde en toegekende verzoeken. Het CBS voert voor derden hoofdzakelijk werkzaamheden uit die bestaan uit een bewerking van een bestaande tabel. Nieuw onderzoek voor derden voert het CBS slechts uit, indien de benodigde data niet beschikbaar zijn in de remote access-voorziening van het CBS. Met een instellingsmachtiging voor de remote access-voorziening kunnen onderzoeksorganisaties onderzoek doen op CBS-data.

Bij verzoeken van overheidspartijen vraagt het CBS om een motivatie van het belang om het werk door het CBS uit te laten voeren. Van het totale aantal verzoeken van overheidspartijen (inclusief Europese en internationale instellingen) is ruim 11% niet overeengekomen. Overheidspartijen worden er door het CBS op gewezen dat een private dienstverlener de werkzaamheden ook uit kan voeren. Het CBS ervaart echter dat dit zelden leidt tot een andere keuze. Het CBS heeft daarnaast bij de beoordelingen van verzoeken om aanvullende statistische dienstverlening geworsteld met het onderscheid tussen derden en overheid. Het beeld ontstaat dat de definitie van derde in de Regeling onvoldoende handvatten biedt voor een beoordeling van bepaalde praktijkgevallen, met name omdat in dezelfde definitie geen toelichting is gegeven wat er allemaal wel en niet tot de overheid gerekend dient te worden. Overheidspartijen zijn vaak de achterliggende opdrachtgever bij vragen die het CBS bereiken via bijvoorbeeld private instellingen die 100% overheids-eigendom zijn of allianties of consortia met marktpartijen. Zodoende zijn in de eerste fase van uitvoering van de regelingen enkele verzoeken goedgekeurd die bij strikte toepassing van de regeling als verzoek van een derde, zijnde een partij die niet behoort tot de

overheid, niet in overwegende mate gefinancierd wordt door een overheid en daarbij ook niet belast is met een wettelijke taak, afgewezen hadden moeten worden. De interne procedures zijn inmiddels hierop aangepast zodat voortaan alle verzoeken van overheidspartijen vanaf €33.000 bij de competitive neutrality officer geregistreerd en zo nodig beoordeeld gaan worden.

Het CBS heeft een klachtenregeling geïntroduceerd waarop partijen een beroep kunnen doen indien zij menen dat het CBS zich niet houdt aan de regels. Klachten worden behandeld door een externe commissie onder voorzitterschap van de heer Van Straalen. De externe commissie heeft een klacht ontvangen van een ondernemersvereniging die teleurgesteld is dat het CBS voor deze vereniging geen werkzaamheden meer uitvoert. Bedrijven geven aan dat zij als belangrijke dataleverancier die wettelijk verplicht zijn enquêtes in te vullen ook rekenen op toegang tot de gewenste informatie. Partijen kunnen ook in gesprek met de competitive neutrality officer. De competitive neutrality officer behandelt op dit moment één klacht over de inzet van interviewers door het CBS. De competitive neutrality officer heeft geen klachten ontvangen dat het CBS verzoeken zou hebben uitgevoerd in strijd met de Regeling of de Beleidsregel.

Voor het komende jaar heeft het CBS een aantal actiepunten geformuleerd. Dat gaat om het verder organiseren van de interne controle en beheersmaatregelen, zoals het inrichten van een controoltoetsing op de MR-BR-aspecten in een projectovereenkomst. Vanaf het jaarverslag over 2021 zal aangesloten worden bij de definities van derden zoals gehanteerd in de Regeling. De competitive neutrality officer zal de interne procedures aanvullen met de in deze rapportage genoemde verbeteringen. Het CBS zal daarnaast in het jaarplan 2022 gestructureerd in kaart brengen welke innovatieve projecten het CBS verwacht in 2022 uit te gaan voeren. Het CBS zal zich daarnaast inspannen om zoveel mogelijk data in de remote access-faciliteit beschikbaar te stellen. Daarmee vergroot het CBS de mogelijkheden van andere aanbieders van statistische diensten om deze diensten aan te kunnen bieden met de data waarover het CBS beschikt. Tot slot zal de competitive neutrality officer de toepassing en de methode van de integrale kostprijs onderzoeken, mede in het licht van de besluiten van de Autoriteit Consument en Markt en de jurisprudentie daarover.

2. Het CBS en aanvullende statistische diensten

Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft tot taak het van overheidswege verrichten van statistisch onderzoek ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap en het openbaar maken van de op grond van zodanig onderzoek samengestelde statistieken. Het CBS is op nationaal niveau belast met de productie van Europese statistieken. Bovendien bevordert het CBS een statistische informatievoorziening van overheidswege die voorziet in de behoeften van praktijk, beleid en wetenschap en de nauwkeurigheid en volledigheid van de van overheidswege openbaar te maken statistieken. Tot slot kan het CBS voor incidentele gevallen statistische werkzaamheden voor derden verrichten.

Het CBS voert een basisprogramma uit dat voornamelijk bestaat uit statistieken die een Europese verplichting kennen. Voor het uitvoeren van het basisprogramma ontvangt het CBS een algemene bijdrage van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK). De directeur-generaal van het CBS stelt ten minste eenmaal in de vijf jaren een meerjarenprogramma vast, waarin op hoofdlijnen wordt vastgelegd welke werkzaamheden het CBS zal uitvoeren. De directeur-generaal stelt jaarlijks een werkprogramma (jaarplan) vast waarin wordt vastgelegd welke werkzaamheden het CBS in een bepaald jaar zal uitvoeren. Het jaarplan geeft een overzicht van het basisprogramma.

Naast het basisprogramma verleent het CBS aanvullende statistische diensten aan overheidspartijen en derden tegen additionele bekostiging. Aangezien het basisbudget hiervoor geen ruimte biedt, kan het CBS alleen aan deze wensen tegemoet komen als de kosten die het CBS daarvoor moet maken worden vergoed. Het CBS rekent daarvoor de integrale kostprijs. Net als voor het basisprogramma is het CBS ook voor aanvullende dienstverlening gehouden aan professionele standaarden en zal het altijd feitelijk, onafhankelijk en objectief onderzoek doen. De resultaten van de aanvullende statistische onderzoeken worden voor iedereen tegelijkertijd openbaar, zodat de hele samenleving kennis kan nemen van de resultaten. Bij het samenstellen van aanvullende statistische informatie wordt gebruik gemaakt van de reeds bij het CBS beschikbare databronnen, die al dan niet gecombineerd worden met aanvullende bronnen. Aanvullend statistisch onderzoek resulteert altijd in een rapport of een tabel.

Naast het basisprogramma en aanvullende statistische dienstverlening stelt het CBS gegevens beschikbaar ten behoeve van statistisch of wetenschappelijk onderzoek, waarmee Nederlandse universiteiten, wetenschappelijke organisaties, planbureaus, statistische instanties in een EU-land en andere instellingen of organisaties onder strikte voorwaarden zelf statistisch onderzoek kunnen doen. Daarmee levert het CBS een rol bij het verkrijgen van empirisch wetenschappelijke inzichten. Het borgen van de privacy en het voorkomen van onthulling van personen of bedrijven is daarbij het uitgangspunt. Ook voor het beschikbaar stellen van deze gegevens, bijvoorbeeld via de remote access-voorziening, rekent het CBS de integrale kostprijs.

3. Beoordeling van aanvragen voor het casuïstiekoverleg

Vanaf de introductie van de Regeling en de Beleidsregel op 1 juli 2020 heeft het CBS een intern overleg ingesteld waarbij de competitive neutrality officer zich met collega's buigt over verzoeken voor aanvullende statistische diensten. De competitive neutrality officer is sinds de invoering van de regelingen ingesteld. De eerste acht maanden is de functie waargenomen; per 1 maart is de competitive neutrality officer benoemd. Hij draagt zorg voor het intern inbedden van de regelingen in de organisatie en het beoordelen van de casuïstiek. Hij dient als aanspreekpunt voor interne vragen en externe gesprekspartners en adviseert de DG op onafhankelijke wijze over de toepassing van de Regeling en de Beleidsregel.

De verzoeken worden beoordeeld aan de hand van de Regeling respectievelijk de Beleidsregel. In het overleg is kennis aanwezig over de beschikbaarheid van gegevens via de remote access-omgeving, over juridische aspecten, over alle aanvullende statistische diensten die het CBS uitvoert en over de markt. Het overleg vindt twee keer per week plaats en poogt daarmee zo snel mogelijk duidelijkheid te geven over de beoordeling van het verzoek. Het overleg bespreekt alle verzoeken voor aanvullende statistische diensten van derden en de verzoeken van overheidspartijen waarover discussiepunten zijn.

Regeling

Bij de beoordeling of een verzoek van derden uitgevoerd kan worden wordt met name getoetst

- 1) of de waarde van de opdracht zich onder de drempelwaarde bevindt (artikel 2 lid 1 sub a);
- 2) of het gaat om een verbijzondering van een bestaand product;
- 3) of de data die nodig zijn om het verzoek uit te voeren beschikbaar zijn voor gemachtigde instellingen in de remote access-omgeving. Dat speelt een belangrijke rol bij de vraag of een verzoek door andere aanbieders van statistische diensten uitgevoerd kan worden.

Deze beoordeling komt er op neer dat indien voor een verzoek nieuw onderzoek nodig is, het dus geen eenvoudige verbijzondering van een bestaande publicatie betreft én de benodigde brondata op de remote access-omgeving beschikbaar zijn, het CBS niet aan het verzoek om een aanvullende statistische dienst kan voldoen. Het CBS wijst een verzoek van derden toe indien een marktpartij het gewenste onderzoek niet kan uitvoeren omdat voor het onderzoek data waarover het CBS beschikt nodig zijn die niet in de remote access-omgeving beschikbaar gesteld kunnen worden. Bovendien dient het onderzoek te voldoen aan de juridische, methodologische en ethische voorwaarden van het CBS.

Door deze werkwijze beperken de aanvullende statistische diensten die het CBS uitvoert voor derden zich hoofdzakelijk tot opdrachten met een relatief geringe financiële waarde en/of tot opdrachten waarvoor de vereiste data niet beschikbaar gesteld kunnen worden voor onderzoek door gemachtigde instellingen. Op deze wijze poogt het CBS maximaal

ruimte te geven aan marktpartijen om statistische diensten voor private partijen uit te voeren.

Beleidsregel

Verzoeken van overheidspartijen (ministeries, uitvoerende diensten, provincies, gemeenten) kunnen een breed spectrum aan onderwerpen bevatten en verschillend zijn van omvang. Grotere opdrachten met een flinke financiële waarde zijn vaak meer structurele onderzoeksprojecten, soms vastgelegd in wetgeving of in toezeggingen aan de Tweede Kamer. Voorbeelden zijn de Bijstandsmonitor, Veiligheidsmonitor, Citydeal Ondernijning, Monitor Brede Welvaart, Jaarrapportage Integratie. Sommige opdrachten zijn meer ad-hoc. Het CBS overweegt of een verzoek ook door marktpartijen uitgevoerd kan worden. Dat is bijvoorbeeld het geval indien de data waarmee het onderzoek uitgevoerd dient te worden door een andere partij beheerd worden.

Het CBS registreert in alle gevallen de overwegingen die ten grondslag liggen aan de keuze een onderzoek door het CBS uit te laten voeren. Veelgehoorde overwegingen zijn waarborging van privacy en concurrentiegevoeligheid, kwalitatief goede data en aanwezige kennis, betrouwbaar onderzoek en betrouwbare resultaten. Ook de gegarandeerde continuïteit van de statistiekvoorziening en volledige transparantie van methoden en technieken zijn overwegingen. De beschikbaarheid van data uitsluitend bij het CBS en niet bij andere partijen, ook niet via de remote acces-omgeving, is tevens een reden om een opdracht het CBS uit te laten voeren. Indien een verzoek ook door een private partij kan worden uitgevoerd wijst het CBS de verzoekende overheidspartij daar op. Tot op heden heeft dit niet geleid tot een andere keuze.

Het CBS brengt de integrale kostprijs in rekening voor aanvullende statistische dienstverlening, tenzij het aanvullende dienstverlening voor Eurostat betreft. De kostprijs wordt gepubliceerd op de website en regelmatig geïndexeerd. In het kader van zijn reguliere werkzaamheden zal de competitive neutrality officer de komende maanden steekproefsgewijs onderzoeken of deze ook op projectniveau correct wordt toegepast of dat daar verbetering noodzakelijk is, teneinde maximaal te kunnen voldoen aan de vereisten in de Beleidsregel daartoe. Daarnaast zal hij onderzoeken of de integrale kostprijs van het CBS voldoende aansluit bij de besluiten van de Autoriteit Consument en Markt over de methode van vaststelling van de integrale kostprijs in het kader van de Wet Markt en Overheid en de jurisprudentie die daarover inmiddels is opgebouwd.

Implementatie en lerend karakter

Het casuïstiekoverleg heeft een lerend karakter. Dat wil zeggen dat er sinds 1 juli 2020 in toenemende mate zaken op tafel kwamen die varieerden in complexiteit. Het casuïstiekoverleg heeft veel discussies gevoerd over de kwalificatie van relaties als 'overheid' dan wel 'derden' op basis van de Regeling, bijvoorbeeld hoe door de overheid expliciet gedelegeerde private opdrachtgevers, consortia of allianties gekwalificeerd dienen te worden. Hierop wordt bij observaties nader ingegaan.

De competitive neutrality officer heeft zich in 2020 en 2021 ingespannen om verdere bewustwording binnen het CBS te vergroten, door het opzetten van een werkruimte waar medewerkers eenvoudig de relevante regelgeving en aanvraagprocedures kunnen vinden, door het organiseren van een webinar voor geïnteresseerden binnen het CBS en door het organiseren van informatie-uitwisseling met bijvoorbeeld accountmanagers voor de ministeries maar ook met de leden van het Directiebestuur en de Raad van Advies. Uit het

aantal besproken casussen, de vele vragen die worden gesteld en de hoge opkomst tijdens het webinar heeft de competitive neutrality officer het beeld dat de bewustwording binnen het CBS over de omgang met de Beleidsregel en Regeling in het afgelopen jaar gegroeid is. Tegelijkertijd blijft voortdurende aandacht voor het lerend karakter vanuit de directeur-generaal, vanuit de competitive neutrality officer en vanuit de verantwoordelijke hoofddirecteuren van groot belang. De competitive neutrality officer rapporteert ieder kwartaal aan het Directiebestuur. Het onderwerp vormt bovendien een vast onderdeel op de agenda van de Raad van Advies. Aan de Raad van Advies is voor dit onderwerp een extra lid toegevoegd met expertise op het terrein van mededinging.

4. Overzicht cijfers aanvullende statistische diensten

Deze paragraaf biedt een cijfermatig inzicht in de aanvullende statistische diensten die het CBS in de periode 1 juli 2020 tot 10 juni 2021 heeft uitgevoerd.

Tabel 1: verzoeken om aanvullende statistische dienstverlening per categorie

Tabel 1 geeft een overzicht van de beoordeelde verzoeken om aanvullende statistische diensten die het CBS heeft ontvangen in de periode 1 juli 2020 tot 10 juni 2021. De verzoeken zijn geregistreerd in het centrale registratiesysteem per categorie derden, overheid, en werkzaamheden die worden uitgevoerd voor Eurostat, de Europese Commissie en internationale organisaties. De bedragen die gemoeid zijn met deze verzoeken zijn gebaseerd op een eerste verkenning van de werkzaamheden. Daarmee zijn de bedragen niet definitief maar geven een inschatting van de verwachte kosten. In het jaarverslag van het CBS staan per kalenderjaar de gerealiseerde bedragen van de aanvullende statistische diensten die zijn uitgevoerd. Verzoeken die nog niet zijn beoordeeld, zijn in dit overzicht niet meegenomen.

De tabel geeft een uitsplitsing van beoordeelde verzoeken die zijn overeengekomen en niet overeengekomen. Een verzoek kan door de indiener worden teruggetrokken (bijvoorbeeld i.v.m. de kosten of de looptijd van het onderzoek) of door het CBS worden afgewezen vanwege ethische, methodologische of juridische bezwaren.

Tabel 1. Verzoeken sinds 1-7-2020 (peilmoment 10 juni 2021)

	Aantallen	Bedrag
Totaal verzoeken	610	€ 31.821.029
Waaronder		
Overeengekomen	495	€ 30.278.162
Niet overeengekomen	115	€ 1.542.867
Derden	171	€ 1.151.068
Waaronder		
Overeengekomen	106	€ 835.917
Niet overeengekomen	65	€ 315.151
Overheid	420	€ 27.750.931
Waaronder		
Overeengekomen	373	€ 26.717.215
Niet overeengekomen	47	€ 1.033.716
Eurostat, Europese Commissie en internationale organisaties (OESO, VN)	19	€ 2.919.030
Waaronder		
Overeengekomen	16	€ 2.725.030
Niet overeengekomen	3	€ 194.000

Tabel 2: verzoeken die zijn behandeld in het casuïstiekoverleg

Onder leiding van de competitive neutrality officer worden verzoeken om aanvullende statistische dienstverlening beoordeeld aan de Regeling en de Beleidsregel. Tabel 2 geeft een overzicht van de beoordeelde casuïstiek. In de periode 1 juli 2020 – 10 juni 2021 zijn in totaal 165 verzoeken behandeld, waarvan 126 verzoeken van derden. De beoordeling vindt vroeg in het proces plaats, op basis van een inschatting van de verwachte kosten van het project. De opbrengsten van de projecten die worden goedgekeurd kunnen afwijken van de inschatting.

Tabel 2. Behandelde casuïstiek door competitive neutrality officer

		waarde	Aantallen in %	Waarde in %
	Regeling werkzaamheden derden			
Totaal	126	€ 557.394	100	100
positief	84	€ 272.449	67	49
negatief	42	€ 284.945	33	51
	Beleidsregel			
Totaal	39	€ 1.150.000	100	100
positief	34	€ 1.130.000	87	98
negatief	5	€ 20.000	13	2

Toelichting verschil totaal aantal verzoeken derden en aantal beoordeelde verzoeken

De interne procesbeschrijving schrijft voor dat alle verzoeken van derden door het casuïstiekoverleg worden beoordeeld. Dat is in de eerste maanden niet gelukt. Zoals uit tabel 1 blijkt, zijn 171 verzoeken van derden bij het CBS geregistreerd met een totale waarde van circa € 1,15 miljoen. Uit tabel 2 blijkt dat de competitive neutrality officer 126 verzoeken met een totale waarde van € 557.394 beoordeeld heeft. Dat betekent dat 45 verzoeken met een totale waarde van € 593.674 niet beoordeeld zijn door het casuïstiek-overleg. Het betreft hier drie groepen verzoeken.

Allereerst zijn in de periode kort na de inwerkingtreding van de Regeling en de Beleidsregel een aantal verzoeken niet ter beoordeling aan het casuïstiekoverleg voorgelegd, omdat de procedure nog niet voldoende was geïmplementeerd. In oktober 2020 is de interne procesbeschrijving aangepast en is duidelijk gemaakt dat alle verzoeken van derden en de verzoeken van overheidspartijen waar vragen over zijn ter beoordeling aan het casuïstiek-overleg voorgelegd dienen te worden. Dit probleem lijkt verholpen te zijn. De financiële waarde van deze categorie verzoeken betreft enkele duizenden euro's. Het ging om verzoeken onder de drempelwaarde ex artikel 2 lid 1 sub a van de Regeling.

Ten tweede gaat het om verzoeken van derden om specifieke tabellen in te kopen bij het CBS op basis van een vastgestelde prijs. Dit betreft met name een op verzoek van een ministerie ontwikkelde barometer waarvoor een derde tegen betaling om een toepassing op de eigen bedrijfssituatie kan vragen. Op dezelfde wijze verstrekt het CBS tegen vaste vergoeding een uitsplitsing van bestaande informatie naar wijkniveau. Deze categorie

betreft verzoeken met een financiële waarde van in totaal ruim € 50.000. Deze aanvragen zijn in het verleden niet in het casuïstiek-overleg geregistreerd, met name omdat de verzoeken van derden hun oorsprong hadden in een opdracht van een ministerie. Het CBS heeft als actiepunt geformuleerd om ook deze verzoeken conform de interne procedure te registreren. Dit zal overigens normaal gesproken niet leiden tot een ander oordeel over dit type verzoeken omdat deze onder de drempelwaarde vallen.

Ten derde zijn in de eerste maanden sommige relaties op een andere wijze geclassificeerd. De definitie van derden in de Regeling heeft ertoe geleid dat de wijze waarop bestaande relaties stonden ingedeeld in het centrale registratiesysteem moest worden aangepast. De definitie in de Regeling wijkt af van de werkwijze die het CBS zelf gebruikt om partijen te classificeren. Zo is bijvoorbeeld de classificatie van 'private onderzoeksbureaus' van de categorie 'onderzoeksinstellingen' naar "derden" gegaan. Ook zijn in sommige gevallen relaties aanvankelijk als "overheid" geclassificeerd en later als "derde" (zie ook paragraaf 6 - observaties). Het aantal dat met deze herclassificering van relaties gemoeid is, betreft zes verzoeken met een financiële waarde van circa € 520.000. Als deze verzoeken direct als derde waren gekwalificeerd, hadden ze op basis van de Regeling door de competitive neutrality officer moeten worden beoordeeld. Inmiddels zijn alle relaties nagelopen en waar nodig opnieuw getypeerd. Ook wordt in training en webinars voor medewerkers aandacht besteed aan deze veranderde typering van relaties en het belang van het inschakelen van de competitive neutrality officer.

Regeling

Van het totale aantal verzoeken van derden is 38% niet overeengekomen. Deze niet overeengekomen verzoeken vertegenwoordigen een totale waarde van ruim 27% van het totaal aantal verzoeken van derden (tabel 1). Van de 126 verzoeken van derden die door de competitive neutrality officer zijn beoordeeld, is 33% afgewezen (tabel 2). De totale waarde van de beoordeelde en afgewezen verzoeken is hoger dan de totale waarde van beoordeelde en toegekende verzoeken. Zoals uit tabel 3 zal blijken, is de totale waarde van de toegekende verzoeken door één verzoek van € 100.000 enigszins vertekend. Het grootste deel van de verzoeken van derden gaat om verzoeken die een verbijzondering van een bestaande CBS-statistiek betreffen en onder de drempelwaarde liggen.

Beleidsregel

Van alle verzoeken van overheid en Europese instanties zijn er 50 niet overeengekomen (tabel 1). Zoals blijkt uit tabel 2 hebben van de 39 verzoeken van overheidspartijen die het casuïstiekoverleg heeft beoordeeld, vijf verzoeken een negatief oordeel gekregen (tabel 2). De redenen waren dat het verzoek een risico tot onthulling bevat, worden gebruikt voor opsporing of dat het verzoek meer geschikt is voor een private partij.

Voorbeelden van verzoeken van overheidsorganisaties die het CBS niet heeft aanvaard, zijn inschrijvingen op tenders van Eurostat die ook door private partijen kunnen worden uitgevoerd en verzoeken m.b.t. dienstverlening omtrent het weergeven van data.

Voorbeelden van onderzoeken die de overheid bij nader inzien door een andere partij heeft laten uitvoeren, zijn Transitie participatiewet (ministerie van SWZ), Monitoring energiegebruik en CO₂-reductie (VNG) en Samenstellen onderzoeksbestand schooluitval (onderwijsinstelling). Of deze onderzoeken door een private partij of door een andere overheidsorganisatie zijn uitgevoerd is niet bekend. Het CBS heeft de samenwerking met marktpartijen in de reguliere statistiekproductie opgezocht o.a. rondom de Gezondheidsmonitor, de Veiligheidsmonitor en het Arbeidsaanbodpanel.

In het afgelopen jaar werden alleen de verzoeken van overheidspartijen waarover twijfel bestond in het casuïstiekoverleg behandeld. Zoals hiervoor uiteengezet, zijn er meer onduidelijkheden met de kwalificatie van overheidspartijen dan van tevoren verwacht. Daarom zal de interne procedure zo aangepast worden dat alle verzoeken van overheidspartijen vanaf € 33.000 in het casuïstiekoverleg geregistreerd en zo nodig beoordeeld gaan worden.

Tabel 3: nadere toelichting positieve beoordeling verzoeken van derden

Tabel 3 bevat een toelichting op de beoordeling van de verzoeken van derden. Artikel 2 van de Regeling geeft vier gronden waarop het CBS kan besluiten een aanvraag van een derde te honoreren.

Tabel 3. Regeling: grond waarop een verzoek van derde is toegekend

	Totaal	Toegekend	Bedrag
Totaal behandeld	126	84	€ 272.449
Toekenningsgrond			
Lid 1a (onder drempelbedrag en verbijzondering bestaande tabel)		74	€ 82.499
Lid 1b (geen andere partij kan het werk uitvoeren)		7	€ 57.950
Lid 1c (derde gebruikt informatie voor dienstverlening aan overheid)		2	€ 32.000
Lid 1d (derde heeft informatie nodig voor uitvoering wettelijke taak)		1	€ 100.000

5. Bezwaren en formele klachten

Het CBS heeft zich ingespannen om relaties op verschillende manieren de mogelijkheid te bieden om vragen stellen en klachten te uiten over de toepassing van de Regeling en de Beleidsregel. Zo kan een verzoeker zich wenden tot de projectleider van het CBS die een verzoek in het casuïstiekoverleg van de competitive neutrality officer kan agenderen. In voorkomend geval neemt de verantwoordelijk directeur persoonlijk contact op met de verzoeker. De verzoeker kan zich ook met een klacht tot de competitive neutrality officer wenden. Bovendien kan een verzoeker zich vanzelfsprekend rechtstreeks wenden tot de ingestelde externe klachtencommissie.

Het afgelopen jaar hebben enkele partijen van de mogelijkheden gebruik gemaakt om hun bezwaren over de toepassing van de regels aan het CBS kenbaar te maken. Het ging daarbij in de meeste gevallen om derden van wie het verzoek voor aanvullende statistische diensten door de competitive neutrality officer op basis van de Regeling was afgewezen.

De competitive neutrality officer heeft een klacht ontvangen over een beleefde marktverstoring gedraging door het CBS, namelijk het opnieuw in eigen beheer exploiteren van veldwerkers (interviewers) en het als gevolg daarvan aantrekken van interviewers door het CBS. Deze klacht wordt op dit moment behandeld.

De externe klachtencommissie onder voorzitterschap van de heer Van Straalen heeft recent een klacht ontvangen. Het gaat om een klacht van een ondernemersvereniging over het oordeel van de competitive neutrality officer om de aanvraag van de vereniging voor statistische diensten niet te honoreren omdat een private aanbieder van statistische diensten de gevraagde werkzaamheden ook kon uitvoeren. De ondernemersvereniging geeft aan de afgelopen jaren veel te hebben samengewerkt met het CBS m.b.t. het aanleveren van de sectorcijfers. De vereniging is van mening dat het niet honoreren van het verzoek door het CBS erg nadelig is omdat het inschakelen van marktpartijen voor hen geen reëel alternatief zou zijn. In de gebruikersraad Berichtgevers van het CBS zijn gelijksoortige signalen van ongenoegen geuit. De klacht is op dit moment in behandeling bij de klachtencommissie.

Naast de twee hiervoor genoemde klachten heeft een partij een klacht ingediend die weer is ingetrokken. Deze partij was het niet eens met het besluit van het CBS om de gevraagde werkzaamheden niet meer uit te voeren. Deze klacht is ingetrokken, na toelichting door het CBS over de mogelijkheden om de werkzaamheden zelf of op andere wijze te laten uitvoeren.

Een ander signaal betreft een branchevereniging die aangeeft dat de vereniging vreest voor de 'waarde' van een index die voorheen door het CBS werd opgesteld. De branchevereniging geeft aan dat het neutrale label 'CBS' de betrouwbaarheid van de index ten goede kwam. Deze vereniging heeft geen klacht ingediend.

De competitive neutrality officer heeft geen klachten ontvangen over het door het CBS uitvoeren van aanvullende statistische diensten in strijd met de Regeling of Beleidsregel.

6. Observaties

Na een jaar werken met de regelingen zijn er zaken die opvallen of waar onduidelijkheden optreden.

a. Overheid of derde

Bij de beoordeling van verzoeken van sommige derden dienen zich vragen aan over de achtergrond van de daadwerkelijke aanvrager. Er zijn verzoeken geweest waarbij de aanvragende contactpersoon werkzaam is bij een organisatie die voldoet aan de definitie van derde in artikel 1 van de Regeling, maar waarbij de achterliggende opdrachtgever bijvoorbeeld een ministerie was. Het kan gaan om een stichting die volledig door de overheid wordt gefinancierd of in eigendom is. De verzoeken om een aanvullende statistische dienst kunnen ook afkomstig zijn van een consortium of alliantie waarbij één of enkele private partijen al dan niet aangevuld door één of enkele overheidspartijen in opdracht van en gefinancierd door een ministerie een opdracht uitvoeren waar een aanvullende statistische dienst onderdeel van uitmaakt. Het beeld ontstaat dat de definitie van derde in de Regeling onvoldoende handvatten biedt voor een beoordeling van bepaalde praktijkgevallen, met name omdat in dezelfde definitie geen toelichting is gegeven wat er allemaal wel en niet tot de overheid gerekend dient te worden. De beoordeling aan de Regeling en de Beleidsregel kan vervolgens verschillende uitkomsten hebben, waarbij de uitkomst afhankelijk van het precieze contract zowel kan leiden tot de kwalificatie 'overheidsopdrachtgever' als tot de kwalificatie 'derde' en het verzoek op basis van de Regeling afgewezen kan worden of op basis van artikel 2 lid 1 sub c of sub d van de Regeling toegewezen kan worden. De competitive neutrality officer toetst in zo'n geval of de opdracht voldoet aan één van deze gronden en registreert, in het geval de daadwerkelijke opdrachtgever een overheidspartij is, conform de Beleidsregel, of deze overheidspartij expliciet een keuze heeft gemaakt om (het deel van) de dienst door het CBS te laten verrichten en wat daarvan de overwegingen zijn geweest.

b. Drempelwaarde

Artikel 2 lid 1 sub a van de Regeling bevat de mogelijkheid voor het CBS om statistische werkzaamheden voor derden uit te voeren indien de waarde van de opdracht lager is dan € 10.000. Bij de beoordeling van de verzoeken betreft het CBS ook de toelichting op deze bepaling erbij. De toelichting geeft aan dat het "met name verzoeken betreft om bestaande statistieken op een ander niveau of nader gespecificeerd te presenteren". Dat betekent voor het CBS dat verzoeken om aanvullende statistische diensten van derden niet worden gehonoreerd in het geval het een nieuw onderzoek behelst en door een private aanbieder van statistische dienstverlening uitgevoerd kan worden, zelfs indien de waarde van de opdracht lager is dan € 10.000. Zoals hiervoor is toegelicht, heeft dit tot vragen geleid bij de betreffende private partijen. Daarbij is ook opgemerkt dat het beschikbaar maken van de data op basis van een verzoek van private partijen ook een maatschappelijk nut in zich heeft, zeker waar meerdere organisaties in een branche die informatie zouden willen gebruiken. Mede gelet op de signalen die het CBS op dit punt heeft ontvangen overweegt de competitive neutrality officer de externe commissie onder voorzitterschap van de heer Van Straalen te vragen een advies te geven over een adequate tenuitvoerlegging van de Regeling op dit punt.

c. Verbod op acquisitie versus wettelijke taak statistieken van overheidswege

De Beleidsregel bevat in artikel 2 een verbod op het actief werven van verzoeken voor aanvullende statistische diensten door het CBS. De Beleidsregel schrijft voor dat het CBS zich in ieder geval onthoudt van het meedingen naar een opdracht waarvoor een aanbestedingsprocedure op basis van de Aanbestedingswet 2012 in gang is gezet. Het CBS heeft de implementatie van dit verbod op acquisitie actief ter hand genomen. Wel dient in dit kader vermeld te worden dat het CBS betaalde ontwikkelingsactiviteiten en andere ondersteunende werkzaamheden verricht ten behoeve van het Europese agentschap Eurostat, de Europese Commissie of soms internationale organisaties, doorgaans op basis van een aanbesteding. Het gaat om activiteiten die onlosmakelijk verbonden zijn met de kerntaak van het CBS en doorgaans niet voor private partijen open staan. Het CBS onthoudt zich van algemene wervingsactiviteiten voor dienstverlening op markten waar private aanbieders actief zijn. Het CBS heeft tegelijkertijd de wettelijke taak de statistische informatievoorziening van overheidswege te bevorderen (artikel 3 lid 2 CBS-wet). De competitive neutrality officer heeft het verbod op acquisitie aldus geïmplementeerd dat het verbod geen afbreuk mag doen aan de wettelijke taken van het CBS en niet afdoet aan het feit dat het CBS een gesprekspartner is van overheden wanneer het gaat om datagedreven werken waaruit verzoeken kunnen voortvloeien. Het CBS heeft wel actief gehandeld in het kader van de uitbraak van de Covid-19-pandemie waar het CBS een Dashboard Covid-19 heeft ontwikkeld en bezig is statistisch onderzoek te verrichten naar de testdata. Artikel 2, lid 3 van de Beleidsregel schept hier ruimte voor.

7. Innovatie en samenwerking

De Beleidsregel bevat in artikel 7 en 8 procedurele randvoorwaarden bij innovatieve projecten en samenwerkingsprojecten. Doel van de artikelen is te bevorderen dat belangen van marktpartijen worden meegewogen.

a. Innovatie

Het CBS spant zich in om bij innovatieprojecten nut en noodzaak voor het CBS expliciet te maken. Nut en noodzaak kunnen liggen in het verbeteren van een bestaande statistiek dan wel het goedkoper maken van de productie van een statistiek (al dan niet met verlaging van de administratieve lasten tot gevolg), het omschrijven van een nieuwe fenomeen, of het verbeteren van methoden en technieken. Veel van deze innovaties liggen in het incrementeel verder verbeteren van bestaande statistische processen. De Beleidsregel definieert dit type innovatie als regulier onderhoudswerk.

Daarnaast kent het CBS innovatieprojecten die leiden tot grootschalige en nieuwe gebruiksmogelijkheden van technieken en methoden. Het CBS heeft zich voorgenomen om die innovatieve projecten actiever te communiceren via de website en zodoende secuur geformuleerde communicatie over de projecten te waarborgen. Enkele voorbeelden van projecten die als innovatief gezien kunnen worden zijn: vrachttransport over het wegennetwerk, innovatieve methode over het schatten van opbrengst van zonnestroom, een visualisatiemethode om inzicht te krijgen in mobiliteit (de donutkaart) of het berekenen van de economische waarde van de natuur. Ook publiceert het CBS methodologische papers om discussie op gang te brengen bijvoorbeeld over paradigma-verschuiving in de statistiek. Over zoveel mogelijk van deze projecten tracht het CBS in een vroegtijdig stadium te publiceren op zijn website om zodoende marktpartijen de kans te geven te reageren: op de innovatiepagina van de website van het CBS staat reeds uitgebreide informatie over enkele lopende innovatieve projecten inclusief de expliciete mogelijkheid om te reageren.

In het jaarplan 2022 zal het CBS daarnaast meer gestructureerd in kaart brengen welke innovatieve projecten het CBS verwacht in 2022 uit te gaan voeren en waarom een innovatief project door het CBS wordt uitgevoerd waarbij de belangen van marktpartijen worden meegewogen.

b. Samenwerkingsprojecten

Voor het CBS is samenwerking met het bedrijfsleven van groot belang. Bedrijven leveren nog steeds een belangrijk deel van de data op basis waarvan het CBS zijn statistieken produceert. Concreet kan samenwerking met bedrijven leiden tot het verbeteren van de output, het verbeteren van methodiek of het vergroten van de tijdigheid waarop een statistiek geleverd kan worden. Het CBS heeft de samenwerking met bedrijven geïnstitutionaliseerd via diverse gebruikersraden waarin het bedrijfsleven breed vertegenwoordigd is.

Dat betekent niet dat het CBS met iedereen kan en wil samenwerken. Het CBS werkt samen met partijen indien de wet- en regelgeving dat toelaat en de samenwerking bijdraagt aan de kerntaken van het CBS, d.w.z. het voorzien van de maatschappij van betrouwbare

informatie over maatschappelijke fenomenen. Aan het samenwerken met het bedrijfsleven gaat zodoende een bewuste afweging vooraf. Het CBS opereert altijd binnen juridische kaders die bij het aangaan van samenwerking of bij de totstandbrenging van een product in acht genomen moeten worden.

Een voorbeeld van samenwerking tussen het CBS en een specifieke marktpartij is het onderzoek op verzoek van een ministerie om bedrijven aan de hand van de informatie op hun website te classificeren als innovatief of niet-innovatief, zie het volgende artikel: Meer zicht op kleine innovatieve bedrijven in Nederland (cbs.nl). Op dit moment is een vervolgonderzoek gaande. Bij deze samenwerking is gekozen voor een 'dubbele' opdracht vanuit het betreffende ministerie: dus één opdracht aan CBS en één aan het bedrijf in kwestie, met het expliciete verzoek om hier samen aan te werken.

Een andere vorm van samenwerking betreft de Ethical, Legal & Social Aspects (ELSA)-labs die op initiatief van de Nederlandse Artificiële Intelligentie-Coalitie georganiseerd worden. In deze labs werken bedrijven, overheid, kennisinstellingen en burgers samen aan de ontwikkeling van mensgerichte AI die Nederland kan helpen om maatschappelijke problemen aan te pakken met behulp van AI-methoden en technieken.

In veel samenwerkingsprojecten en innovatieve projecten werkt het CBS samen met universiteiten in Nederland en daarbuiten. Deze samenwerking vloeit niet alleen voort uit de wettelijke taak van het CBS maar is voor het CBS en voor de ontwikkeling van statistieken van ook zeer groot belang. Een voorbeeld is de samenwerking met de Rijksuniversiteit Groningen en de Universiteit Maastricht inzake zogenoemde privacy preserving techniques . Doel is om manieren te vinden waarbij data van verschillende organisaties bij de bron kunnen blijven, maar toch gebruikt kunnen worden voor het uitvoeren van statistisch onderzoek voor praktijk, beleid of wetenschap. Data bij de bron laten en veilig op afstand analyseren heeft voordelen in termen van privacy, informatiebeveiliging en bevordert de actualiteit omdat er altijd gebruik gemaakt kan worden van de meest recente data.

8. Aanbevelingen

accountantsverslag 2020

Op basis van gesprekken met betrokken medewerkers en inspectie van diverse documenten heeft de accountant, in het kader van zijn accountantscontrole van de jaarrekening 2020, de opzet en het bestaan van de interne beheersmaatregelen vastgesteld gezien het belang hiervan voor CBS. De effectieve werking van deze interne beheersmaatregelen is door de accountant niet onderzocht.

De accountant merkt op dat de interne beheersing rondom het beoordelen van een ASD-verzoek van een voldoende niveau is. De accountant heeft een aantal aanbevelingen gedaan ten aanzien van de interne rapportage aan het Directiebestuur en de Raad van Advies. Hieronder worden de aanbevelingen uitgewerkt.

a. Beperkte aandacht voldoen aan MR en BR tijdens een ASD project

De accountant constateert dat er beperkte aandacht is voor het risico dat gedurende de uitvoering van een ASD-project deze niet meer voldoet aan de MR en de BR. Het risico is aanwezig bij het wijzigen of uitbreiden van een opdracht gedurende de looptijd van het project. De accountant beveelt aan om aanvullende waarborgen te implementeren zodat ook gedurende de looptijd van een geaccepteerd project deze blijft voldoen aan de MR en de BR. Een voorbeeld is een periodieke en globale check bij het behalen van overeengekomen milestones of het versturen van termijnfacturen.

Reactie CBS:

Dit is aanbeveling die een goede bijdrage kan leveren aan een betere risicobeheersing door het CBS en daarom zal worden opgevolgd. Op dit moment wordt een controltoetsing op de projectovereenkomst ingericht. De controltoetsing biedt de mogelijkheid om de vastlegging van de definitieve projectovereenkomst te toetsen aan de MR en/of BR. Daarnaast zal in de werkafspraken worden vastgelegd dat verzoeken voor aanvullende statistische diensten, indien deze nadien gewijzigd worden, opnieuw langs het casuïstiek-overleg moeten. De laatste maatregel in dit verband is aandacht vragen tijdens de voortdurende webinars voor medewerkers.

b. Ontbreken uniek nummer ASD verzoeken

De besproken verzoeken in het overzicht van de competitive neutrality officer hebben geen uniek nummer en sluiten hierdoor niet één op één aan op de verkenningen die zijn geregistreerd in het centrale registratiesysteem AFAS. Het risico bestaat dat onduidelijkheid kan ontstaan over welk verzoek hoort bij welke verkenning. De accountant beveelt aan om het unieke verkenningnummer uit AFAS ook te gebruiken voor de verzoeken die door de competitive neutrality officer worden beoordeeld. Indien dit voor praktische uitdagingen zorgt, beveelt de accountant minimaal aan de verzoeken een uniek nummer te geven zodat het maken van koppelingen en aansluitingen eenvoudig en eenduidig kan gebeuren.

Reactie CBS:

De aansluiting tussen het verkenningnummer uit AFAS en de verzoeken die in het casuïstiekoverleg worden besproken is inmiddels gerealiseerd.

c. Periodieke aansluiting AFAS en overzicht casuïstiekoverleg is foutgevoelig en onvolledig

Het aansluiten van de verkenningen uit AFAS met het overzicht van het casuïstiekoverleg is een handmatige en intensieve aansluiting. De aansluiting is foutgevoelig omdat een uniek nummer, of de directe koppeling met het unieke nummer van de verkenning, ontbreekt. Zie ook aanbeveling b.

Reactie CBS:

De aansluiting met het verkenningnummer is gerealiseerd.

d. Ontbreken terugkoppeling bij afgewezen verkenning die niet is beoordeeld door competitive neutrality officer

Bij de maandelijkse aansluiting van de verkenningen in AFAS met de verzoeken die in het casuïstiekoverleg zijn besproken worden aantekeningen gemaakt wanneer de verkenning ontbreekt in het overzicht van de competitive neutrality officer. De accountant heeft kennis genomen van één voorbeeld aansluiting en hierin is een aantekening opgenomen dat een verkenning niet is opgenomen in het overzicht van de competitive neutrality officer. Er is geen opvolging gegeven aan deze bevinding gezien de verkenning is afgewezen. Wij bevelen aan in alle gevallen terugkoppeling te geven bij de indieners dat een verkenning niet is beoordeeld door de competitive neutrality officer. Dat een verkenning uiteindelijk wordt afgewezen door de opdrachtgever, is voor de beoordeling van de verkenning niet relevant.

Reactie CBS:

In het stadium van de verkenning kan het CBS verzoeken om aanvullende statistische dienstverlening om tal van redenen afwijzen. Dat kan zijn omdat een verzoek strijdig is met de wettelijke taken van het CBS, bijvoorbeeld omdat het een handhavend, opsporend of toezichthoudend karakter kent ('niet mogen'). Dat kan ook zijn omdat het verzoek de methodologische toets niet doorstaat ('niet kunnen'). Het is ook mogelijk dat een verzoek niet door de toets van de ethische commissie van het CBS komt, bijvoorbeeld omdat het onderzoek stigmatiserend of onthullend kan uitpakken ('niet willen'). Een verkenning wordt na één negatieve uitspraak van de hiervoor genoemde invalshoeken afgewezen. Dat kan gebeuren voordat de competitive neutrality officer kennis heeft genomen van het verzoek. In een dergelijk geval komt het verzoek niet bij de competitive neutrality officer terecht. Het komt voor dat dergelijke verzoeken niet eens geregistreerd zijn, omdat een verzoek al in een (mondelijke) voorfase is afgewezen. Het is daarom administratief complex en ons inziens ook onnodig om een indiener van verzoek dat niet door een eerste globale verkenning heen komt, te informeren over het feit dat de competitive neutrality officer niet aan de beoordeling is toegekomen.

e. Observaties bij de beschrijving werkzaamheden CNO over 2020

- (i) De beschrijving gaat zeer beperkt in op uitdagingen die de competitive neutrality officer heeft ervaren in de afgelopen periode. Risico's dat CBS niet aan de BR en MR voldoet zijn niet uitgewerkt, waardoor ook niet wordt ingegaan op de risicobereidheid. De maatregelen die CBS heeft geïmplementeerd zijn wel kort beschreven, echter ontbreekt een koppeling met de risico's die hiermee worden afgedekt. Een evaluatie van de werking van de administratie organisatie en interne beheersing ontbreekt.

Reactie CBS:

Deze rapportage noemt in paragraaf 4 (bij de uitleg over de aansluiting van tabel 2 aan tabel 1) en in paragraaf 6 onder observaties enkele uitdagingen die de competitive neutrality officer heeft ervaren in de afgelopen periode. In de komende maanden zal een completer risicobeeld worden gemaakt en gekoppeld worden aan maatregelen die deze risico's afdekken. Het is de bedoeling dit risicobeeld in de verantwoording over 2021 gereed te hebben.

- (ii) Soft controls zijn onmisbaar in het voldoen aan de BR en MR. In de beschrijving wordt hier niet op ingegaan, terwijl zij de basis vormen voor de effectieve werking van de harde beheersmaatregelen.

Reactie CBS:

Deze voortgangsrapportage gaat in op enkele van de soft controls die zijn ingebouwd. Voor de komende twaalf maanden zal meer ingezet worden op soft controls door webinars, training e.d.

- (iii) De regelingen zijn complex en het is aan te bevelen in de beschrijving een alinea te wijden aan de afwegingen die worden gemaakt door de competitive neutrality officer bij zijn beoordeling. Benoemd kunnen worden, de elementen in de regelingen die in het overleg voor discussie zorgen en maken dat er interpretatieverschillen mogelijk zijn. Volledigheidshalve benoemen we dat de negatieve oordelen die in de beschreven periode door de competitive neutrality officer zijn genomen wel kort zijn samengevat.

Reactie CBS:

In paragraaf 3 van deze rapportage is uitgebreid ingegaan op de afwegingen die worden gemaakt bij de beoordeling. In paragraaf 4 en 6 komt de complexiteit uitgebreid aan bod.

9. Vervolgacties

Voor de komende twaalf maanden zal het CBS de volgende acties ondernemen om de toepassing van de Regeling en de Beleidsregel verder in de organisatie te verbeteren:

1. Het CBS implementeert de aanbevelingen van de accountant, o.a. gericht op registratie en rapportage in het beoordelingsproces. Een belangrijk aspect daarvan is het formuleren van risicobeheersing. Het is de bedoeling een compleet risicobeeld met maatregelen die de risico's afdekken in de verantwoording over 2021 gereed te hebben.
2. De competitive neutrality officer gaat de interne procedure voor de beoordeling van aanvullende statistische dienstverlening in het casuïstiekoverleg aanscherpen:
 - a. alle verzoeken van overheidspartijen met een financiële waarde boven de € 33.000 worden aan het casuïstiekoverleg voorgelegd;
 - b. alle verzoeken van derden worden geregistreerd, ook verzoeken om specifieke tabellen waarvoor een vastgestelde prijs geldt, zoals de barometer die is genoemd in paragraaf 3.
3. In de jaarrekeningen van het CBS staan de cijfers over aanvullende statistische diensten gepresenteerd volgens een classificatie die niet aansluit bij de Regeling en de Beleidsregel. In de komende maanden zal het verschil in classificatie tussen de voortgangsrapportage op basis van de Regeling en de jaarrekening opgeheven worden zodat in de Jaarrekening 2021 de nieuwe classificatie gebruikt wordt.
4. De competitive neutrality officer overweegt de externe commissie onder voorzitterschap van de heer Van Straalen te vragen een advies te geven over een adequate tenuitvoerlegging van artikel 2 lid 1 sub a van de Regeling.
5. Het CBS zal blijvend inzetten op het vergroten van de bewustwording van de medewerkers door interne communicatie en training van medewerkers (soft controls).
6. Het CBS zal in het jaarplan 2022 gestructureerd in kaart brengen welke innovatieve projecten het CBS verwacht in 2022 uit te gaan voeren en waarom een innovatief project door het CBS wordt uitgevoerd waarbij de belangen van marktpartijen worden meegewogen.
7. Het CBS zal zich inspannen om zoveel mogelijk data in de remote access-faciliteit beschikbaar te stellen zodat instellingen ten behoeve van statistisch of wetenschappelijk onderzoek die over een instellingsmachtiging beschikken, hun eigen onderzoeken met de data kunnen uitvoeren. Daarmee vergroot het CBS de mogelijkheden van andere aanbieders van statistische diensten om deze diensten aan te kunnen bieden met de data waarover het CBS beschikt.
8. Het CBS hanteert de integrale kostprijs voor alle aanvullende statistische diensten. De berekening van de integrale kostprijs die gebaseerd is op het geheel van ASD-werkzaamheden, is te vinden op de website van het CBS. De competitive neutrality officer gaat de komende maanden steekproefsgewijs onderzoeken of deze ook op projectniveau correct wordt toegepast of dat daar verbetering noodzakelijk is. Daarnaast zal hij onderzoeken of de integrale kostprijs van het CBS voldoende aansluit bij de besluiten van de Autoriteit Consument en Markt over de methode van vaststelling van de integrale kostprijs in het kader van de Wet Markt en Overheid en de jurisprudentie die daarover inmiddels is opgebouwd.

9. De verantwoording over de Regeling en de Beleidsregel wordt onderdeel van het CBS Jaarverslag. In het jaarverslag 2021 zal een eerste verantwoording worden opgenomen.
10. Twee jaar na invoering (d.w.z. per 1 juli 2022) zal de Regeling en de Beleidsregel geëvalueerd worden.

10. Bijlagen

Bijlage 1: Beknopte beschrijving van de Regeling en de Beleidsregel

a. Inhoud van de Regeling werkzaamheden derden CBS

In de Regeling werkzaamheden derden CBS worden nadere regels gesteld voor de incidentele werkzaamheden die het CBS kan leveren aan derden. De Regeling heeft tot doel dat de werkzaamheden voor derden door het CBS worden ingeperkt. In de Regeling wordt gespecificeerd in welke gevallen het CBS nog werkzaamheden mag leveren aan derden. Dit mag wanneer er sprake is van een kleine opdracht, wanneer het CBS de enige partij is die kan leveren of wanneer het CBS werkzaamheden levert aan een private partij, die de resultaten vervolgens gebruikt voor een opdracht die zij uitvoert voor een overheid of wanneer de derde de gegevens gebruikt voor een wettelijke taak. Bovendien is er een overgangsregeling opgenomen voor de opdrachten die het CBS uitvoert voor derden, die na invoering van deze regeling niet meer uitgevoerd kunnen worden.

b. Inhoud van de Beleidsregel taakuitoefening CBS

De Beleidsregel taakuitoefening CBS (hierna: de Beleidsregel) legt vast binnen welke procedurele randvoorwaarden de in de CBS-wet omschreven taak van het CBS uitgevoerd moet worden. Specifiek gaat het daarbij om aanvullende statistische dienstverlening. De Beleidsregel gaat eerst in op welke methoden het CBS niet mag gebruiken om verzoeken voor statistische dienstverlening te verkrijgen. Zo dient het CBS zich te onthouden van het actief verwerven van verzoeken voor aanvullende statistische dienstverlening en stelt het de afname van een dienst niet afhankelijk van de voorwaarde andere aanvullende diensten af te nemen. Vervolgens specificeert de Beleidsregel het proces dat het CBS moet doorlopen wanneer het aanvragen krijgt of een (innovatief) project start. Dit proces is er ten eerste erop gericht opdrachtgevers bewust de afweging te laten maken of zij het CBS of een private statistische dienstverlener willen inschakelen voor dienstverlening. Ten tweede is het proces erop gericht dat het CBS rekening houdt met de belangen van marktpartijen. De Beleidsregel schrijft voor dat het CBS ten minste de integrale kostprijs voor zijn aanvullende dienstverlening rekent en geeft procedureregels voor innovatieve projecten en samenwerkingsprojecten. Ten slotte beschrijft de Beleidsregel hoe het CBS terugkoppeling en onafhankelijke klachtenafhandeling dient te organiseren over het toepassen van deze Beleidsregel en de Regeling werkzaamheden derden CBS.

Bijlage 2: implementatie en beschrijving van de interne beheersing

Het CBS heeft naar aanleiding van de inwerkingtreding van de Regeling werkzaamheden derden CBS en de Beleidsregel taakuitoefening CBS zijn interne werkprocessen en de communicatie in lijn gebracht met deze regelingen. Hierna volgt een beknopt overzicht van de acties die het CBS heeft genomen om de implementatie van de regelingen vorm te geven.

a. Interne procedures

- Het inrichten van een stroomschema om medewerkers te ondersteunen bij het maken van de afweging om een verzoek wel of niet te honoreren.
- Het inrichten van een centrale digitale registratie van alle verzoeken om aanvullende statistische dienstverlening. Alle verzoeken om aanvullende statistische diensten worden geregistreerd inclusief de bijbehorende motivering waarom gekozen wordt voor het CBS.
- Het projectvoorstel gaat langs de controller en het hoofd van de afdeling. Zij toetsen of aan de vereisten van de Regeling en de Beleidsregel is voldaan.
- Door het casuïstiekoverleg vinden regelmatig steekproeven plaats of daadwerkelijk de aanvragen die aan de regelingen getoetst dienen te worden, worden ingediend.

b. Mededingingsspecialist en verantwoording:

- Het aanwijzen van een mededingingsspecialist (competitive neutrality officer) die de DG op onafhankelijke wijze adviseert over de toepassing van de Regeling en de Beleidsregel. De competitive neutrality officer draagt zorg voor het intern inbedden van de regelingen in de organisatie en het beoordelen van de casuïstiek. Hij dient als aanspreekpunt voor interne vragen en externe gesprekspartners.
- Procedure competitive neutrality officer (vast casuïstiekoverleg, intranetpagina met cases en beoordeling, vast format voor indienen cases, periodiek een steekproef om te controleren of gewenste casuïstiek langs het casuïstiekoverleg wordt geleid)

c. Externe procedures:

- Het vaststellen van een klachtenregeling waarop partijen een beroep kunnen doen.
- Het inrichten van een onafhankelijke externe klachtencommissie onder voorzitterschap van de heer Van Straalen.
- Het door de minister van EZK benoemen van een nieuw lid van de Raad van Advies met expertise op het terrein van mededingingsvraagstukken (de heer Henk Don).
- Het zorgdragen voor de agendering van de naleving van de Regeling en de Beleidsregel als vast punt op de agenda van de Raad van Advies.

d. Communicatie:

- Het beschikbaar stellen van de regelingen en aanvullende informatie via de website van het CBS, waaronder contactgegevens van de competitive neutrality officer en van de klachtencommissie.
- Het publiceren van de klachtenregeling in de Staatscourant.
- Het verzorgen van interne communicatie over de Regeling en de Beleidsregel
- Het creëren van een intranetpagina over de Regeling en Beleidsregel met stroomschema, casuïstiek en FAQ.
- Het organiseren van training aan medewerkers van het CBS via webinars, in quiz-vorm en als training.